

Карабеков Сатынбай атындагы орто мектеби биология сабагынан долбоордук иш боюнча маалымат

Биздин максатыбыз-окуучулар изденүү менен көптөгөн кызыктуу маалыматтарды алуу жана биология сабагынан кружокторго катыштыруу, сабакка болгон кызыгуусун арттыруу.

№	Долбоордун аталышы	окуучулардын аты	классы	жетекчиси	долбоордун максаты	алган орду
1	«Биз билбеген кызыктар»	Сатынбаева Айдана	11	Биология мугалими: Белеков Кыялбек	Долбоор боюнча толук маалымат алышат. Кандай кызыктар бар экенин изилдешет.	1-орун 2021-жыл
2	«Жалпак курттар»	Таштанбеков Байсал	8	Биология мугалими: Белеков Кыялбек	Жалпак курттар боюнча кызыктуу маалыматтарды алышат.	2-орун 2021-ж
3	«Имбирь»	Арстанбеков Кудайберген	10	Биология мугалими: Белеков Кыялбек	Имбирдин пайдалуулугун изилдеп, маалымат топтошот.	1-орун 2022-ж
4	«Жаныбарлар дүйнөсүнө саякат»	Жунушова Бермет	8	Биология мугалими: Белеков Кыялбек	Жаныбарлар боюнча терең маалымат изилдеп чыгышат.	2-орун 2022-ж
5	«Өсүмдүктөр»	Насырынбекова Акылай	9	Биология мугалими: Белеков Кыялбек	Өсүмдүктөр боюнча маалымат топтоп, бөлүшүөт.	2-орун 2023
6	«Апельсин»	Эрнисова Сумая Бекболотова Жаннат	6	Биология мугалими: Белеков Кыялбек	Имюирь боюнча кызыктуу маалымат топтоп, тажрыйба жүргүзүшөт.	1-орун 2023

Долбоор боюнча анализ: Окуучулар долбоор боюнча 2021-2022-окуу жылынан бери иштеп келе жатышат. Биология сабагынан илим изилдөөчүлүк долбоор менен иштеп келебиз. Окуучулар долбоордук иштерди сентябрь айынан баштап иштеп башташат. Долбоордук иш 6-11-класстар арасында жазылды. Ар бир окуучу өзү каалаган темада долбоордук илимий изилдөө иш жазып чыгат. Окуучулар долбоордук иштерди жазууда көптөгөн кызыктуу маалыматтарды изилдеп, сабакка болгон кызыгуулары артат жана терең изилдеп жазышат. Долбоордук иштердин жыйынтыгында жеңүүчүлөр аныкталып, орундар менен камсыз кылынат жана алган орундарына жараша грамота менен сыйланышат.

Карабеков Сатынбай атындагы орто мектеби

ДОЛБООРДУК ИШТИН ТЕМАСЫ:

«АПЕЛЬСИН»

Жетекчиси:

Долбоордун изилдөөчүлөрү:

Белеков Кыялбек

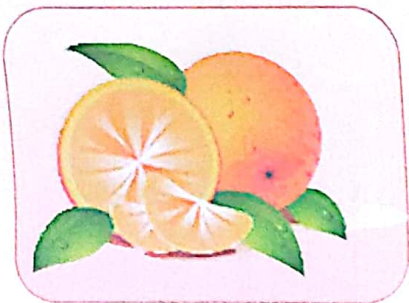
6-класстын окуучулары

Эрнисова Сумая

Бекболотова Жаннат

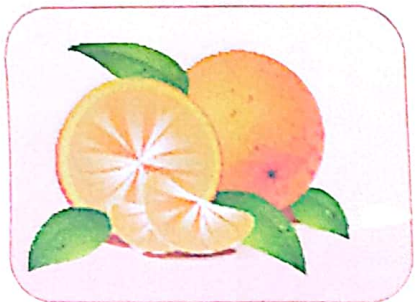
1-Май айылы –2022-ж

ДОЛБООРДУН МАКСАТЫ

- *Апельсиндин жашообуздагы
найдалуу өзгөчө касиеттерин
таанып билүү, окуп үйрөнүү*

Мазмуну

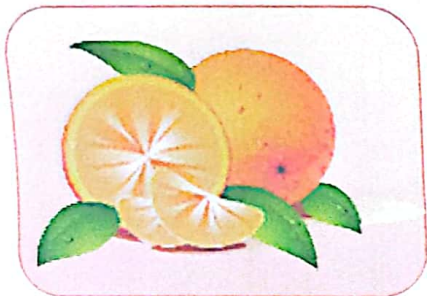
1. Долбоордук иштин актуалдуулугу
2. Апельсин сөзүн чечмелөө
3. Апельсиндин тарыхы
4. Апельсиндин курамы
5. Венндин диаграммасы
6. Бул кызыктуу
7. Тажрыйба
8. Сурак жүргүзүү

Долбоордук иштин актуалдуулугу

- 🍊 **Жаздын келиши менен көпчүлүк адамдардын саламаттыгынын жалпы абалында көйгөйлөр пайда болот, өнөкөт оорулары курчайт. Мындай абал витаминдердин жетишсиздигинен авитаминоз түрүндө келип чыгат.**
- 🍊 **Бизге мындай учурда апельсин көп жардамын тийгизет. Анын курамында көптөгөн витаминдер болгондуктан ден-соолукка пайдалуу. Курамында аскорбин кычкылы абдан көп. Ошондуктан, апельсиндин курамында дагы кандай заттар кирээрин жана адамдын организмине кандай таасир этээрин билгибиз келди.**

Изилдөө объектиси: апельсин

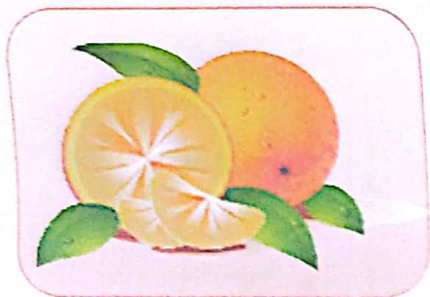
Изилдөө предмети: апельсиндин касиеттери

1. Тема боюнча маалымат чогулту.

2. Сурак жүргүзүү;

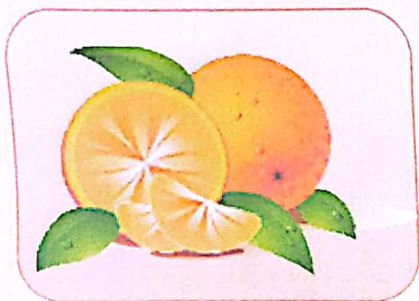
3. Эксперименттин жыйынтыгы

4. Байкоо жүргүзүү.

Апельсин -руталар тукумунун цитрус уруусундагы дайыма жашыл мөмө дарагы. Бийиктиги 7-12 метрге жетет. Жапайы түрү белгисиз.

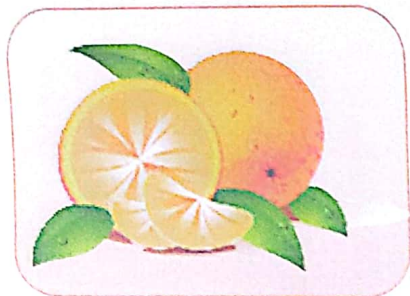

Кытайдын алмасы

Апельсиндин мекени - Кытай.
Буга анын эки немис сөзүнөн
турган «апельсин» аталышы да
далил: Апель – алма жана Син –
Кытай.

Француз тилинде апельсин
апельсин деп аталат. Бул сөз
апельсиндин арабча аталышынан
келип чыккан - "naranjī" (алтын).
Ошентип, апельсин апельсин
түсүн билдирет.

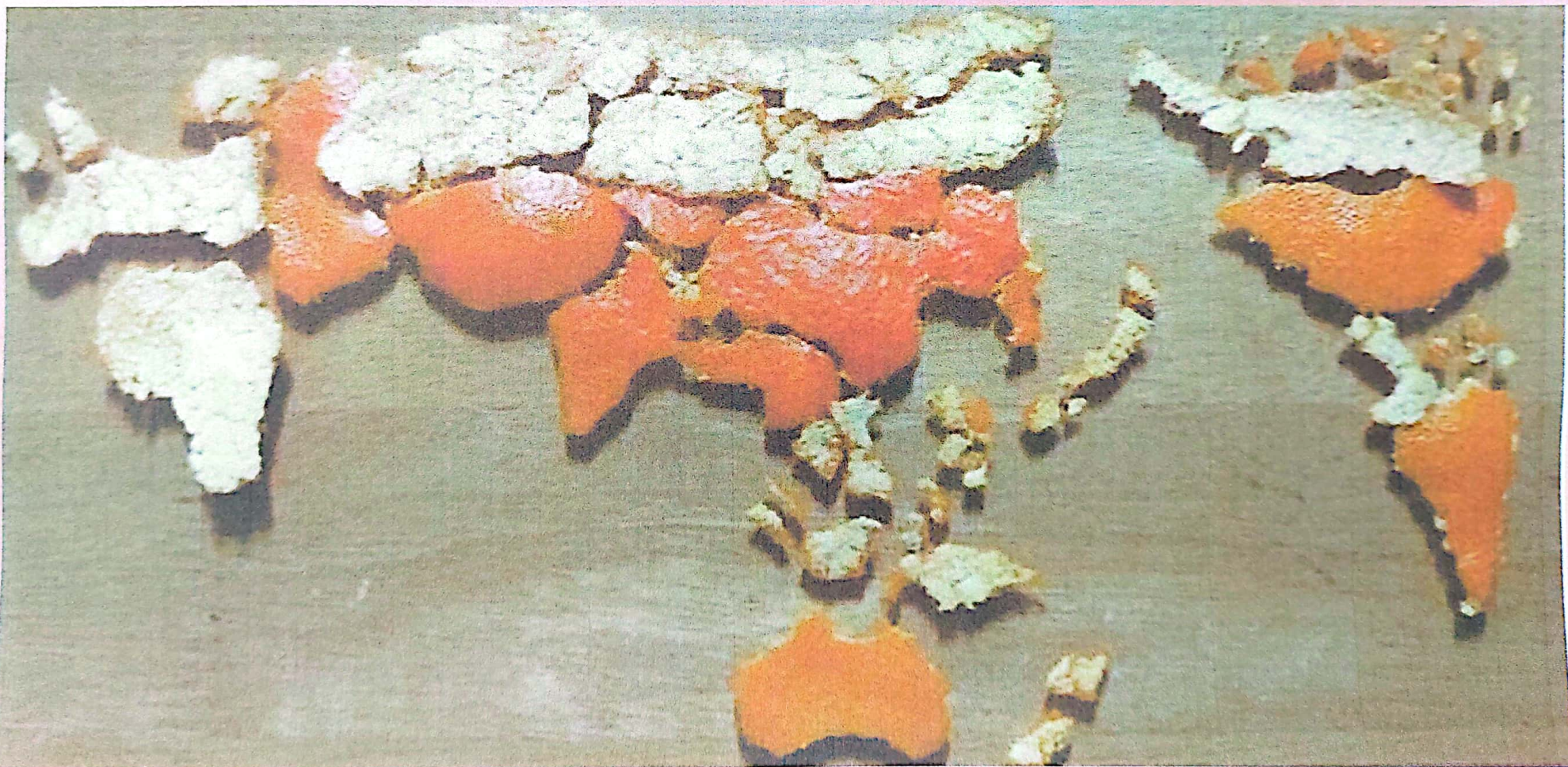

Таттуу апельсин жемиштеринин Европа өлкөлөрүндө ышкыбоз күйөрмандары көп. Италиянын, Франциянын, Голландиянын жашоочулары аларды өстүрүү үчүн атайын жабык айнек бөлмөлөрдү - күнөсканаларды курушкан.

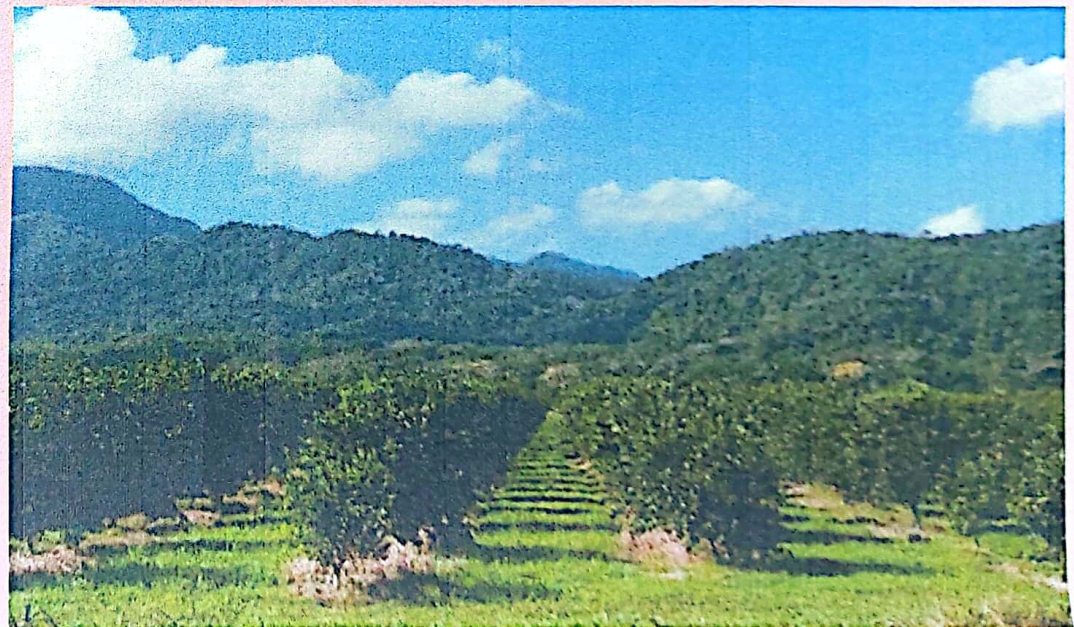

Апельсиндин мекени Түштүк-Чыгыш Азия. Европалык саякатчылар апельсинди Европага 15-кылымда алып келишкен. Бир аз убакыт өткөндөн кийин, апельсин дарактары, колонизаторлор менен бирге, Африка жана Америка континенттеринде пайда болгон. Азыр апельсин дүйнөнүн дээрлик бардык тропикалык жана субтропикалык аймактарында активдүү өстүрүлөт.

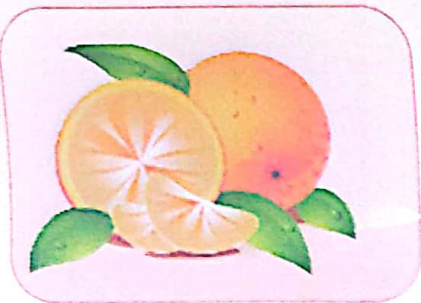
Бирок, апельсин өзү баарынан да субтропикалык климатты жакшы көрөт. Дал субтропикте апельсин дарактары эң жогорку сапаттагы жемиштерди берет. Тропикалык зонада ушундай касиеттерге ээ мөмө-жемиштерди алуу үчүн апельсин дарактары деңиз деңгээлинен 800-1200 метр бийиктиктен төмөн эмес өсүш керек. Абанын нымдуулугу жогору болгон тропикалык түздүктөрдө апельсин жемиштери көп нерсени каалабайт.

Апельсин дарагынын учу учтуу тери сымал, сүйрү жалбырактары бар. Апельсин жалбырактарынын жашоо узактыгы болжол менен үч жыл. Апельсин дарагынын таажы шар же пирамида түрүнө ээ. Бутактары көбүнчө тикенектүү, узундугу 10 сантиметрге жетет.

Апельсин гүлдөрү ак жана абдан жыпар жыттуу. Гүлдөрү гүлдесте чогултулган жалгыз гүлдүү түрлөрү бар. Апельсин гүлдөрүнүн урукчаларынын саны 20-25 болот.

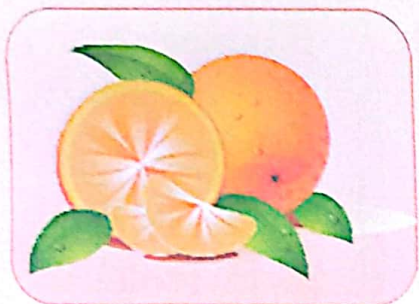

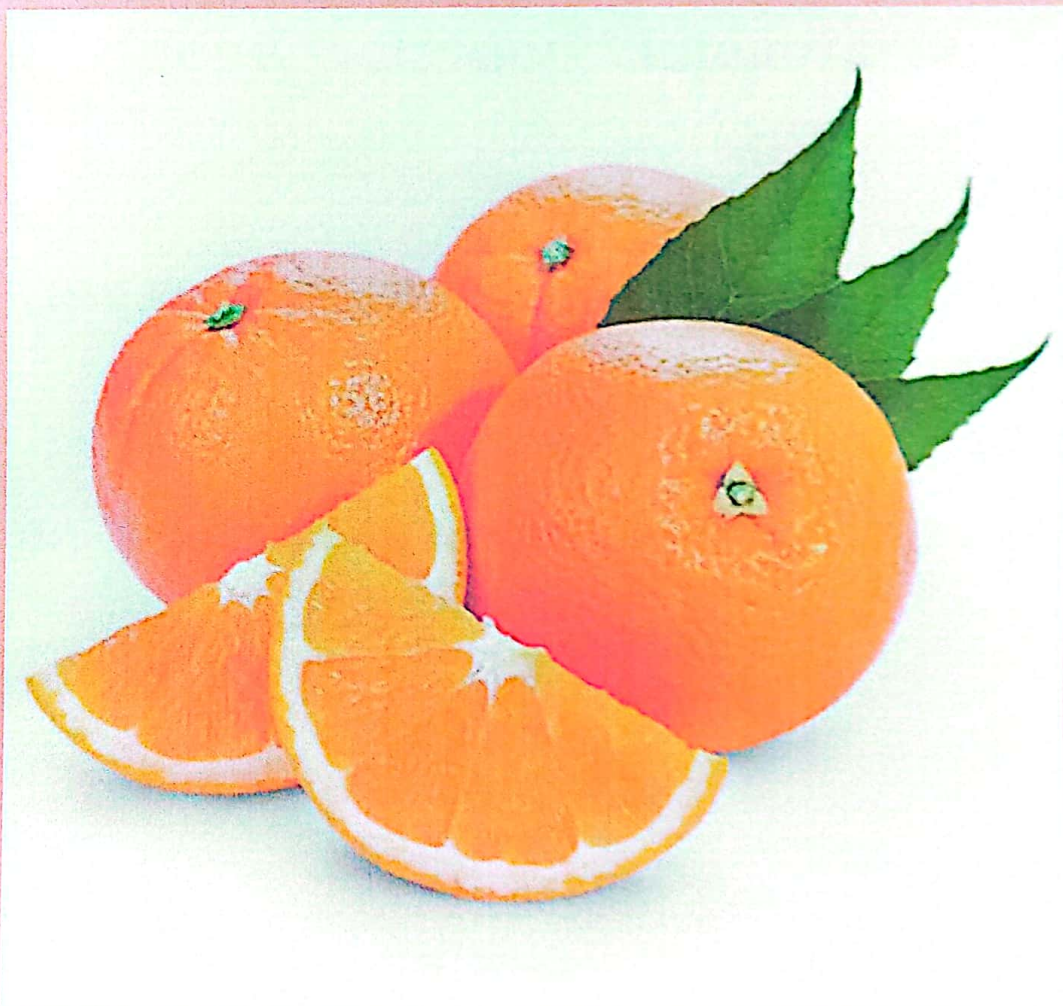
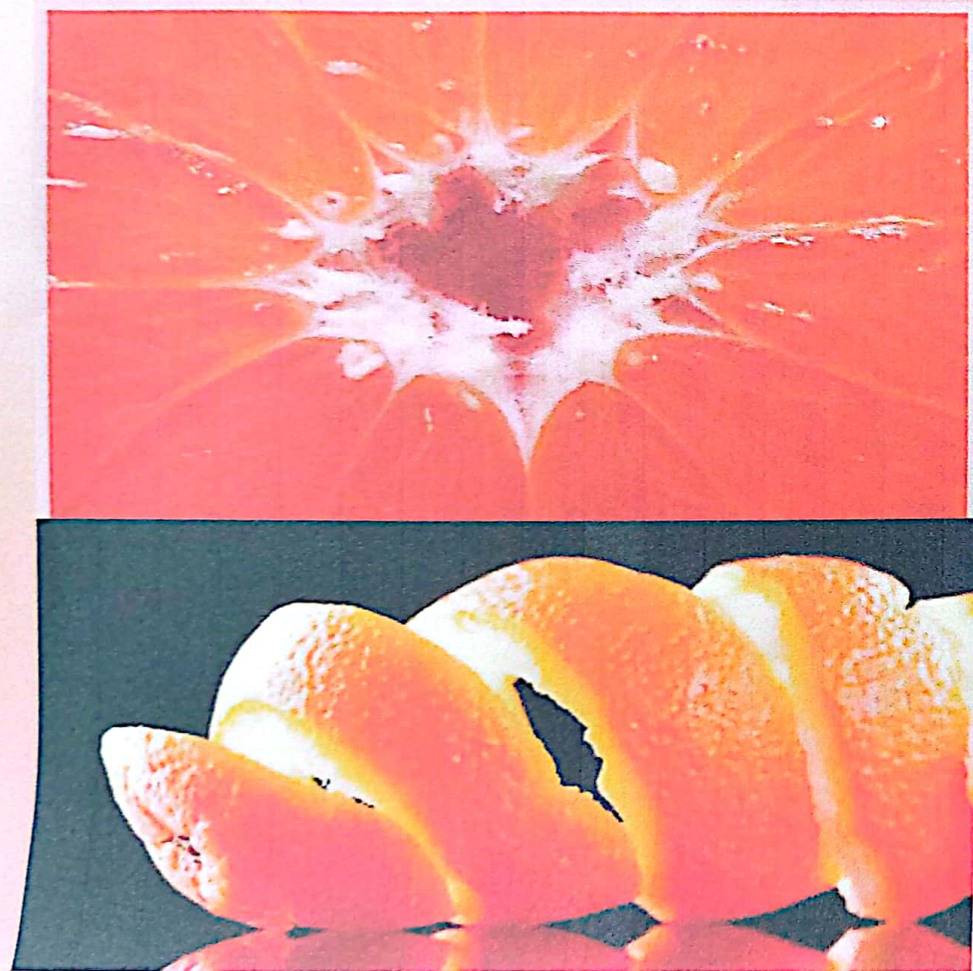

Апельсин дарагы абдан түшүмдүү болгонуна байланыштуу чыгыш өлкөлөрүндөгү апельсиндер дайыма түшүмдүн символу болуп саналат.

Апельсиндин мөмөсү, жыпар жыттуу баарына белгилүү, көп клеткалуу мөмө. Кызгылт сары мөмөнүн өлчөмү, формасы жана түсү түрдөн түргө жараша өзгөрөт. Апельсиндин түстүү мөмөлөрүндө бөлүкчөлөрдүн саны 9дан 13кө чейин. Уруктары көп эмбриондуу, ак түстө.

Апельсиндин курамы

- Органикалык заттар (кант, лимон кислотасы, аскорбин кислотасы);
- Витаминдер (А, В, Р витаминдери, кальций, калий, фосфор туздары ж.б.);
- Мөмө кабыгында жана жалбырагында эфир майы бар

Венндин диаграммасы

**Апельсиндин
пайдасы**

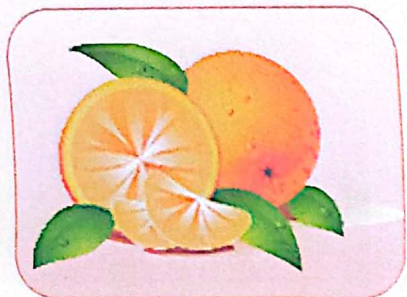
**Апельсиндин
зыяны**

Окшош

Кан басымды төмөндөтөт.
Жүрөк, боор ооруларынын
алдын алат.
Суук тийүүдөн сактайт

Ширелүү
Сорттору көп
Витаминдерге
бай

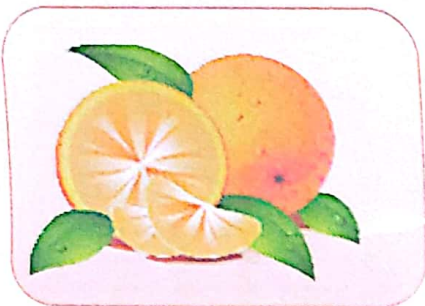
Аллергия, ашказаны
ооругандарга болбойт.

Бул кызыктуу маалыматтар

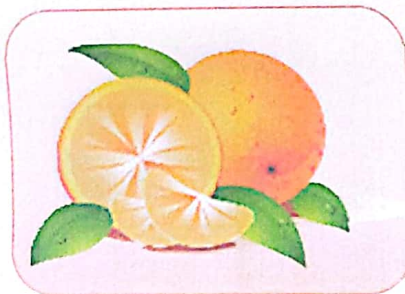
**Бир литр шире алуу үчүн 3 же 4 килограмм
апельсинди сыгып алуу керек!**

Ажарда апельсинди биринчи жолу отургузуу 19-кылымда пайда болгон. Бирок жергиликтүү климатка көнбөгөн бак-дарактар кыштын ызгаарында өлүп калган. Советтик субтропиктерге ыгайлашкан сорттор пайда болгонго чейин көп жылдар бою селекциялык иштерди жүргүзүү талап кылынган. Азыркы учурда Азия өлкөлөрүндө апельсиндин 200гө жакын ар түрдүү сорттору жана формалары бар.

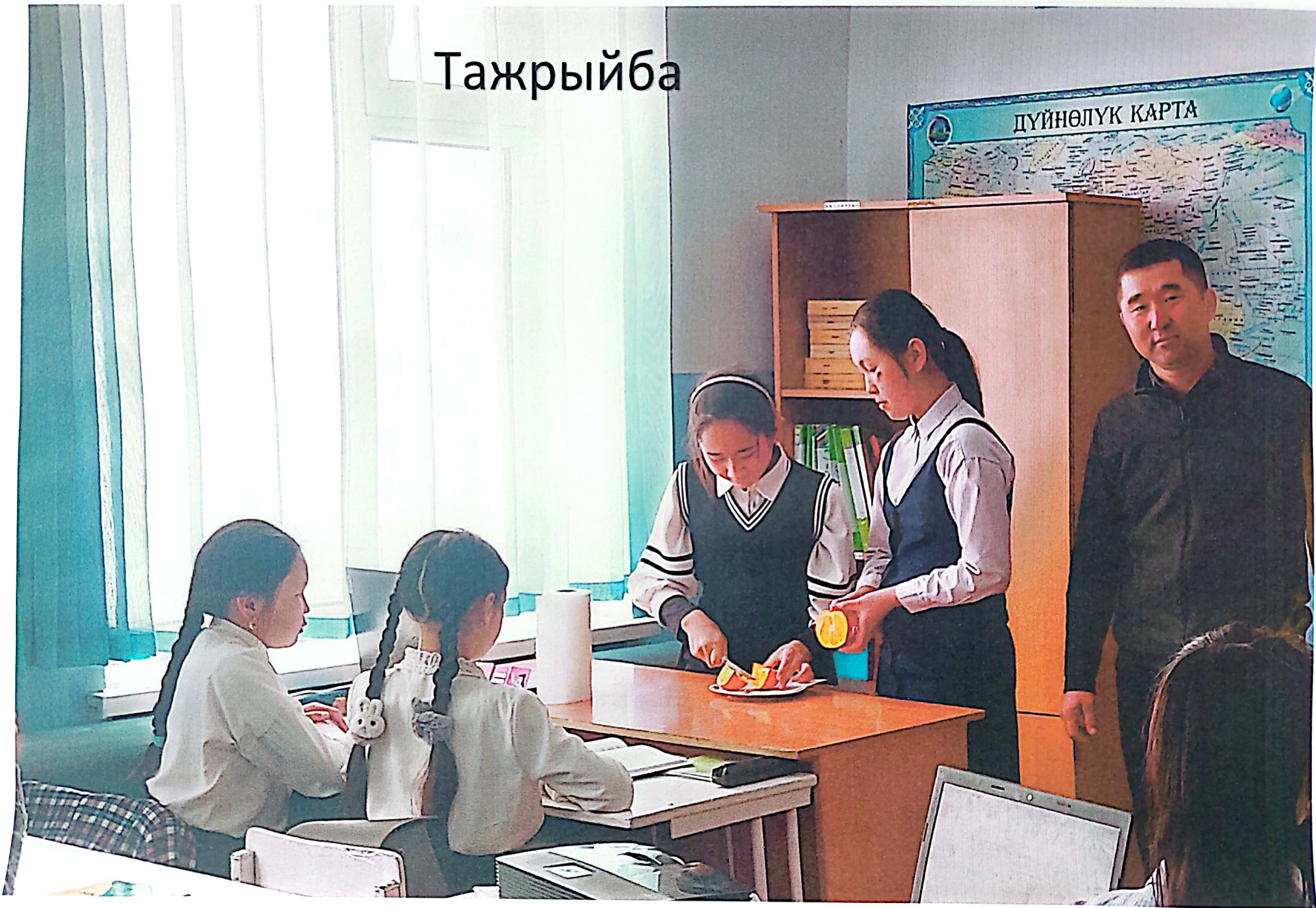

Түркиянын Адана провинциясында 3-7-апрель күндөрү өткөн 7-Эл аралык “Апельсин гүлү” карнавалына 1,5 миллион киши чогулду. Карнавалды уюштуруу комитетинин маалыматы боюнча, иш-чарага катуу даярдык дээрлик бир жылга созулган.

Тажрыйба

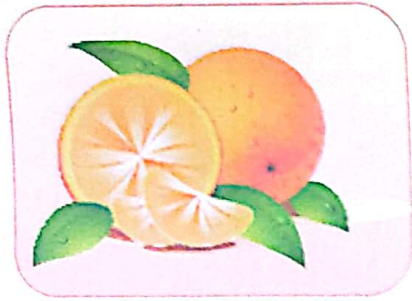

Сурак жүргүзүү

Апельсин жөнүндө кандай
маалыматтарды билишет - деген
суроо бизди абдан
кызыктырды...

 1. Сен апельсинди кайсыл убактта жейсиң?

- А) Күн сайын;
- Б) Бир аптада (бир жумада) 2-3 жолу;
- В) Бир айда бир жолу;
- Г) Себеби, аллергия менен ооруйм;

 2. Апельсиндин кабыгында эмне бар?

- А) Эфир майы
- Б) Витамин, кальций, калий, фосфор
- Б) Билбейм

 3. Апельсиндин курамында эмне бар?

- А) Эфир майы
- Б) Кант, лимон кислотасы, аскорбин кислотасы
- Б) Билбейм

1- суроо

■ А) Күн сайын;

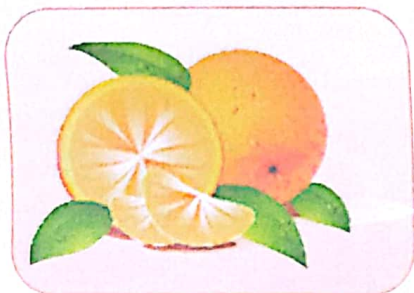
■ В) Бир айда бир жолу;

■ С) Бир аптада (бир жумада) 2-3 жолу;

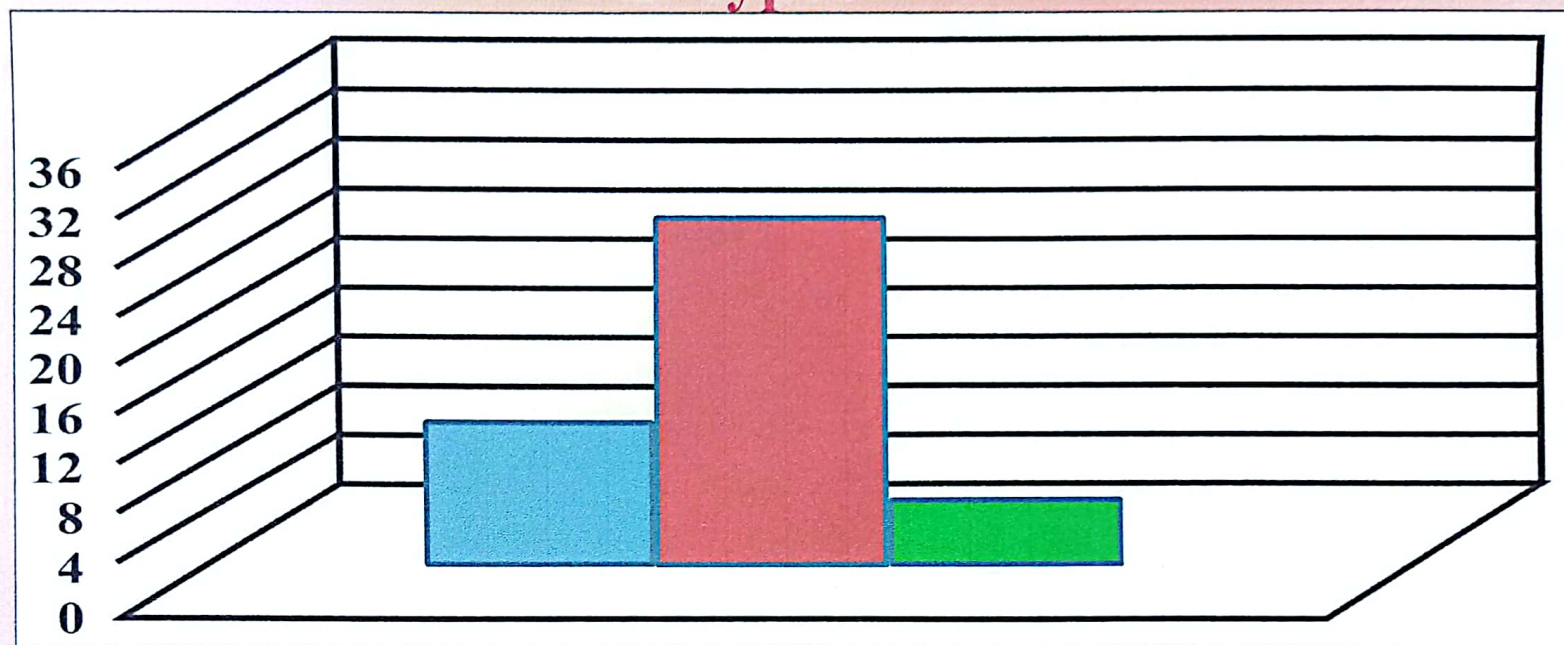
■ Д) Себеби, аллергия менен ооруйм;

Жыйынтыгы: бизди кошкондо

- Күн сайын жегендер – 2 окуучу;
- Бир аптада (бир жумада) 2-3 жолу жегендер – 9;
- Бир айда бир жолу жегендер – 7 окуучу;
- Аллергия менен ооруп жебегендер – 1 окуучу болду.

2- суроо

■ А) Эфир май

■ Б) Витамин, кальций, калий, фосфор мин, кальций, калий, фосфор

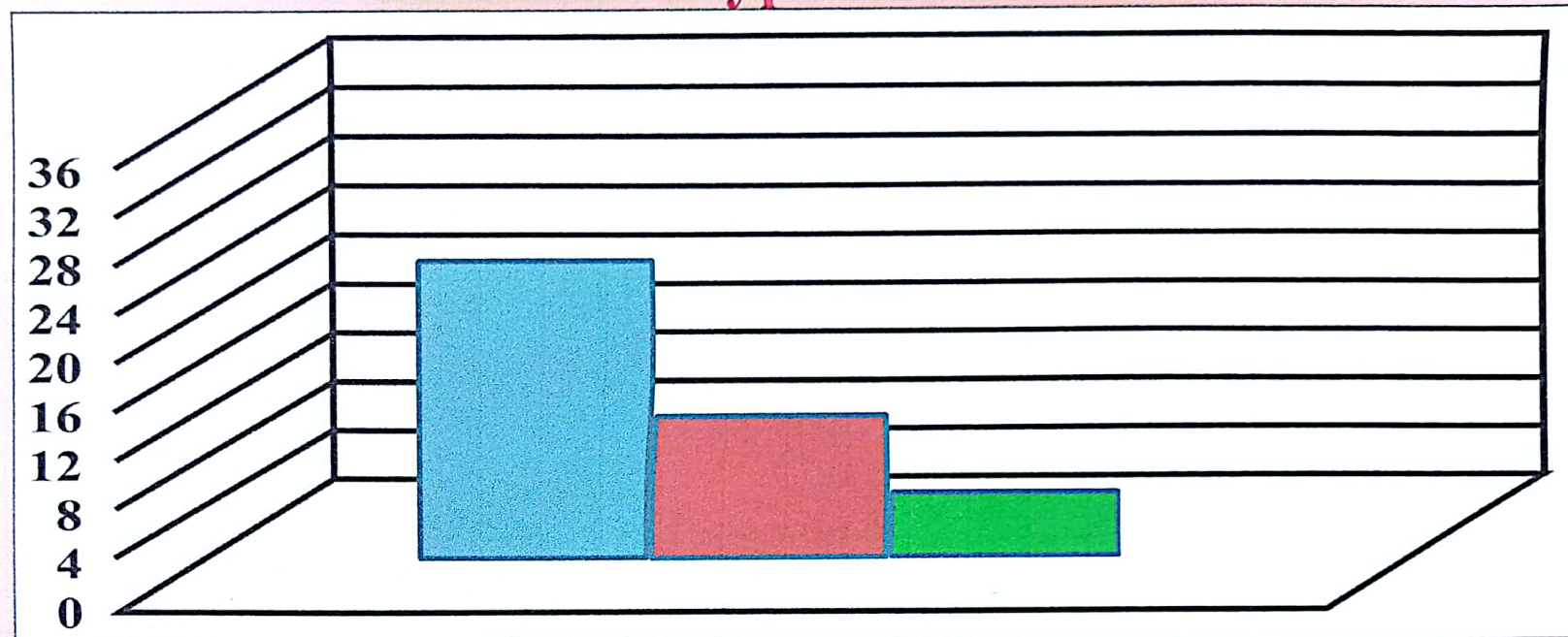
■ В) Билбейм

Жыйынтыгы: бизди кошкондо

- «Эфир майы» деп жооп бергендер – 10 окуучу;
- «Витамин, кальций, калий, фосфор» деп жооп бергендер – 7 окуучу;
- «Билбейм» деп жооп бергендер – 2 окуучу болду.

3- суроо

■ А) Эфир май

■ Б) Витамин, кальций, калий, фосфор мин, кальций, калий, фосфор

■ В) Билбейм

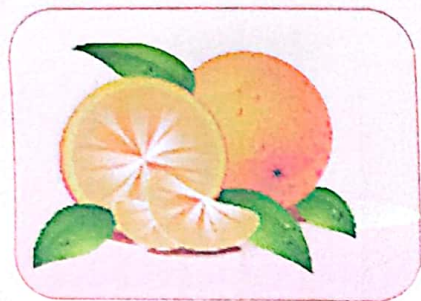
Жыйынтыгы: бизди кошкондо

- «Эфир майы» деп жооп бергендер – 7 окуучу;
- «Кант, лимон кислотасы, аскорбин кислотасы» деп жооп бергендер – 9 окуучу;
- «Билбейм» деп жооп бергендер – 3 окуучу болду.

Кортунду

- **Апельсиндин курамында эмне бар экенин билдик.**
- **Апельсиндин биринчи пайда болушун.**
- **Апельсин сөзүн чечмеледик.**
- **Эксперимент жасадык**
- **Сурак жүргүзүүнүн негизинде диаграмма түздүк**

Көңүл бурганыңыздар
үчүн чоң рахмат!

